

ONZE DERDE EXCURSIE.

DOOR

J. DAALDER Dz.

De zomer heeft maar enkele mooie dagen gegeven en de herfst is er eer we er aan denken. Nog korten tijd en de boomen zullen ons weder het najaarsbruin vertoonen, dat wel schoon is door zijne verschillende tinten, maar dat zeer spoedig vergaat, somtijds in een enkelen dag of nacht, wanneer de stormwind zich verheft, zoodat de bladeren naar alle richtingen worden verspreid.

Doch die tijd, welke evenwel ook zijn genoegens biedt, is nog niet gekomen en daarom zullen we van den zomer genieten, zoolang het mogelijk is. We gaan weer het veld in, langs kreupelboschjes, heidevelden en plassen met riet begroeid.

We hooren niet meer die vroolijke tonen, waarvan we in het voorjaar zoo volop genoten. Vele vogels zwijgen reeds en maken zich langzamerhand gereed, den verre tocht naar het warmere zuiden te ondernemen. De Spotvogel is al heengegaan en vogels, die zich hier in den zomer niet laten zien, zijn wedergekeerd, om eenigen tijd te rusten en straks, als koude en guurheid hier haar intrede doen, verder te gaan. Zie maar, daar bij dat plasje, waar verschillende strandloopertjes voedsel zoeken. Zij hebben hunne broedplaatsen bij of in de poolstreken en vertoeven er niet langer dan hoog noodig is. Er zijn er bij met zwarte veertjes op borst en buik; dat zijn oude exemplaren. De andere, met grijswitte onderdeelen, zijn jongen of vogels, die reeds hun zomerpakje hebben verwisseld voor het najaarskleed.

Wanneer we ons hier even verschuilen, zullen we een vroolijke vogelfamilie kunnen waarnemen. Zie, daar komt ze aan en neemt

plaats op de dwarstakken van dien elzeboom. Blijde tateren en snateren de zes vogels en dartel wippen ze van tak op tak. Twee zijn er bij met prachtige lange staarten en keurige witte en zwarte vederen, en dat zwart vertoont schitterend goudgroen en blauw. Ook zijn deze twee grooter dan de overige vier. Stellig hebben we hier bijeen twee oude eksters en vier jongen, die nog door hunne ouders bewaakt worden. Misschien zijn deze jongen wel uitgebroed in het nest, dat zich daar in dien meidoorn bevindt. Zulke eksters weten goed te zorgen voor hare eieren en jongen. Over het nest wordt een kap gemaakt van braam- en doorntakken, zoodat geen roofvogel er bij kan komen en ook de jongen er niet zonder schrammen en kleerscheuren afkomen, wanneer het broedsel begeerd wordt. Een zijdelingsch vlieggat is niet zoo gemakkelijk te ontdekken, ofschoon de eksters deze ligging uitstekend weten.

Het eksterwifje legt gewoonlijk 6 of 7 eieren, die zoo groot zijn als de eieren van spreeuwen, doch ze zijn niet zoo puntig, en mooi grijsbruin gemarmerd. Wanneer men zoo de dieren beziet, valt de grootte van de eieren niet mee. Toch is het eksterlichaam niet veel grooter dan dat van een spreeuw, maar het dier maakt veel vertooning door den langen en breeden waaiersaart.

Nu heeft de familie ons gezien en met snelle, onregelmatige vleugelslagen vliegt ze heen, om hare dievenstreken voort te zetten. Want werkelijk kan van de ekster, hoe mooi ze er ook uitziet, niet veel goeds gezegd worden.

't Is een sluwe roover, die menig jong vogeltje om hals brengt en zelfs wel kuikens van kippen en van tamme eenden verscheurt. Vandaar dan ook, dat de boer den eksters geen goed hart toedraagt en ze wel eens door het »moordend lood« van zijn erf verwijdert. Gemakkelijk zijn de eksters evenwel niet te bemachtigen, want de *Pica pica*, zooals de booswicht wetenschappelijk wordt geheeten, is bijzonder schuw, alsof zij weet, dat haar zondenregister groot is. Want niet alleen worden jonge vogels vermoord, maar ook vele eieren zijn haar welkom en daarvoor durft zij wel eens in het hoenderhok van den boer te sluipen, terwijl de andere familieleden dan wacht houden en waarschuwend teekens geven, zoodra er onraad daagt. 't Is wel jammer, dat deze mooie vogels zulke sluwe rakkers zijn. Toch kan er ook nog wel wat goeds van hen gezegd worden, zoodat men ze geen al te boos hart behoeft toe te dragen. Als de jongen van de eksters nog klein zijn, worden ze gevoed met allerhande insecten, en ook worden later dikwijls muizen verorberd, welke handelingen weder in het belang zijn van den landman.

Zoo is dikwijls bij verschillende diersoorten moeielijk te bepalen, of men ze onder nuttig of schadelijk heeft te rangschikken. Zeker is het, dat ieder dier zijn eigenaardige plaats in de schepping bekleedt en het steeds van ingrijpenden aard is, wanneer een soort te sterk wordt vervolgd.

We zeggen hiermede de eksterfamilie vaarwel, om eens naar wat anders uit te zien. Ver behoeven we daarvoor niet te gaan, want de natuur heeft hare schatkamers alom. Zie b.v. maar eens naar die groote muggen, die allerhande dansende bewegingen maken. Telkens raken ze even met het lange achtereinde aan den grond. 't Zijn langbeenmuggen, die men ook zoo dikwijls kan vinden aan muren en ruiten; en hoe gedurig komen ze ook niet bij ons binnen, om dan des avonds om de lamp te vliegen. We behoeven niet bang te zijn dat deze muggen ons zullen steken, want dat kunnen ze niet. Daardoor lijken het ons zeer onschadelijke dieren toe. De muggen zelf doen dan ook geen kwaad, maar die dansende bewegingen voorspellen niet veel goeds. Bij iedere aanraking met den grond komen uit de punt van het achterlijf een paar eitjes te voorschijn, waaruit na een dag of acht larven voor den dag komen. Deze *emelten*, zooals ze gewoonlijk heeten (men noemt ze elders ook wel *amel* en *kwatworm*) hebben grooten honger, die maar moeielijk gestild kan worden. Ze doen evenwel hun best daartoe en knagen zonder ophouden aan vezels en wortels van planten, tot groote spijt van de landlieden. Soms zijn er zooveel van deze wormen in den bodem, dat op geheele stukken land geen gras te voorschijn komt.

En deze larvetoestand duurt bijna een jaar. Dan veranderen de emelten in poppen, waaruit in Augustus en September de langbeenmuggen te voorschijn komen.

Gelukkig, dat deze muggen en ook de emelten weer tal van vijanden hebben in verschillende vogels. Bij onze eerste excursie reeds hebben we gezien, hoe goed de kokmeeuwen bij den ploegenden boer het land van deze vernielende insecten weten te zuiveren, en zoo ook medewerken tot bewaring van het evenwicht in de natuur.

We zullen de langbeenmuggen laten dansen, om eenige aandacht te schenken aan deze kleine planten met weinig bladeren en veel rozerooide bloempjes, die ieder een sierlijk sterretje vormen en die in mooie, regelmatige bijschermpjes staan geplaatst op den gaffelvormig vertakten stengel. Pluk eens zoo'n plantje en bijt even op het vierkante stengeltje. Bitter, niet waar? Dit plantje, dat *Duizendguldenkruid* (*Erythraea centaurium*) heet, behoort dan ook tot de geneeskrachtige kruiden en wordt veel verzameld voor apothekers. Wij

hebben niet anders te doen dan even de mooie bloempjes met de vijf kroonslippen en lange buis, die tot halverwege door de vijf kelktanden wordt omsloten, te bezien. In de rijpe bloempjes staat de stamper met zijne beide fluweelachtige lobben in het midden tusschen de vijf helmknoppen; beziet men den stamper in een bloempje, dat pas zijne blaadjes heeft ontplooid, dan ziet men dat hij zich sterk terzijde buigt. De helmknoppen stuiven naar buiten, doch ze draaien zich schroefvormig, als een kurketrekker. Al deze bewegingen geschieden voor de bestuiving en zijn niet zoo heel gemakkelijk na te gaan, maar niettemin het waarnemen dubbel waard. Wanneer we nog hebben gezien, dat de gaafrandige, langwerpige blaadjes, die tegenoverstaand geplaatst zijn, het stengeltje even zittend omsluiten, dan zeggen we het plantje, dat tot de Gentianaceeën behoort en zeker Duizendguldenkruid wordt geheeten, omdat het eertijds voor zieke menschen wel duizend gulden waard was, ook goeden dag.

Wat voor een aardig dier vliegt daar weg, nu we de struiken van een buigen? Men zou bijna denken aan een vogeltje, doch aan de vier vleugels zien we al dadelijk dat het een vlinder is. 't Is de grootste bij ons voorkomende nachtvlinder, die *Doodshoofdvlinder* genoemd wordt. Vanwaar die naam? Zie eens op den rug van het borststuk, dan zult ge daar een geel gekleurde vlek vinden, die wel eenigszins op een doodshoofd gelijkt, maar zeer juist is het beeld niet.

Hoe mooi gekleurd zijn de bovenzijden der vleugels: donkerbruin met gele en grijze vlekjes en streepjes en een witte stip op het midden. De ondervleugels zijn okergeel met twee zwarte dwarsbanden, en het achterlijf is mooi geel met een breeden blauwen streep en zwarte dwarsband. Wanneer men het dier aanraakt, geeft het een ratelend geluid. Dat doet geen enkele andere vlinder bij ons en men weet ook niet precies te zeggen, op welke wijze het wordt voortgebracht, daar de geleerden het er niet over eens zijn. In het zuiden van Frankrijk zijn meer geluid gevende vlinders, die een vliesje, hetwelk dienst doet als kleine trom, op den laatsten ring van het borststuk hebben. Naar zoo'n vliesje zoekt men bij den doodshoofdvlinder te vergeefs.

Deze vlinder is voor ons land een vreemdeling, uit Indië en Afrika tot ons overgekomen. Vroeger kwam ook de aardappelplant in ons land niet voor, en juist de bladeren hiervan heeft de groote, fraaie rups van den doodshoofdvlinder noodig. Zoo'n rups is te kennen aan hare fraaie kleuren en ook aan een krommen hoorn op den achtersten ring. Gelukkig voor den tuinman komt deze fraai geel gekleurde rups, versierd met helderblauwe, zwartgezoomde, schuinsche strepen, niet dikwijls in de aardappelvelden voor.

Toen de doodshoofdvlinder voor het eerst in Frankrijk werd waargenomen, brak kort daarna een besmettelijke ziekte uit, waarvan de vlinder de schuld kreeg, evenals de fraaie pestvogel wel als voorbode van de vreeselijke pest werd beschouwd en daaraan, zijn leelijke naam verschuldigd is.

Ook de Latijnsche naam van den doodshoofdvlinder (*Acherontia atropos*), die zoo iets aangeeft als afschuwelijk lijdend, of doodsgesant, spruit voort uit dat volksgeloof.

Ook bij de Engelsche boeren staat deze vlinder in geen goed blaadje. Zij meenen, dat hij met tooverheksen in betrekking staat en dat het piepend geratel niets anders is dan het fluisteren van de namen der personen, die weldra moeten sterven. We zullen deze meeningen niet overnemen, maar in den kleurigen doodshoofdvlinder een voorwerp zien, dat aanpast bij zijn omgeving en dat wij, wanneer het zich niet te sterk vermenigvuldigt, gaarne zullen begroeten als de grootste der bij ons wonende Heterocera.

Daar is nog een ander insect, dat we ook zoo terloops willen bezien. 't Lijkt wel een groote krekkel. Aan zijne verbazend lange springpooten en zijne kolossale sprietten ziet men wel dadelijk met een ander dier te doen te hebben, ofschoon de krekkel tot zijne familie behoort. 't Is een sprinkhaan en wel de zoogenaamde Wrattenbijter of *Decticus verrucivorus*, kenbaar aan de dwarsstreepjes op de breede dijbeenen en op de vleugels. Want er zijn ook verschillende soorten sprinkhanen. Laat ons slechts even denken aan den Treksprinkhaan, die in zwermen, uit millioenen exemplaren bestaande, in warme landen dikwijls een groote plaag kan zijn. Soms komt deze in zoo groote hoeveelheid voor, dat de treinen er niet verder door kunnen gaan, omdat zich een dichte pap in de wielen heeft gevormd. Waar zoo'n zwerm neervalt, daar wordt het vruchtbaarste land in korten tijd in een dorre woestijn veranderd. Gelukkig daarom, dat onze wrattenbijter niet in zoo groot aantal voorkomt; want ook die heeft planten tot zijn onderhoud nodig.

Maar hoe zou deze sprinkhaan aan zoo'n zonderlingen naam komen? Ook deze spruit voort uit bijgeloof, hetwelk vooral nog in Zweden wordt aangetroffen. Volgens LINNAEUS laten de boeren aldaar hunne wratten door dit groote insect afknagen; zij beweren, dat de sprinkhaan dan tevens een vocht op die plaats uitstoot, waardoor de wratten verdreven worden. Ook de Latijnsche soortnaam »*verrucivorus*« beteekent »wrattenverslinder«.

De wijfjes van den wrattenbijter hebben aan het achterlijf een lange legboor, waarmede zij gaten in den grond boren, om daarin hunne

eieren te leggen. Eerst in het volgend voorjaar komen daaruit larven te voorschijn, die reeds, met uitzondering van de vleugels, dadelijk op het volkomen insect gelijken. Eerst als ze drie vervellingen doorleefd hebben worden het nimfen en krijgen ze een begin van vleugels. Met de vijfde vervelling, die in het midden van den zomer plaats heeft, zijn de vleugels geheel ontwikkeld en dan is het dier volwassen. Dan maken de wrattenbijters het sjilpende geluid, dat men overal in de weiden kan hooren en dat zij voortbrengen door de bovenvleugels tegen elkander te wrijven. Dit geluid komt overeen met dat van de krekels, die bij de bakkers op en in den oven wonen.

Is dat niet een vogelnest, daar op dien horizontalen boomtak, of is het een heksenbezem, zooals men dien dikwijls aan verschillende boomen kan vinden? Het is een nest van de Woudduif, (*Columba palustris*), kenbaar aan hare sierlijke bruin- en blauwgrijze vederen, die aan den hals en op de vleugels wit vertoonen. Fraai metaalglanzig zijn de nekveeren, terwijl de krop purperkleurig is.

Het nest is van losse takjes gemaakt, zoodat men de gladde, witte eieren er doorheen kan zien. Zie, er liggen er twee in, wat nog een vol legsel is. 't Is nu al zoo laat in den zomer, en toch nog eieren? Ja, maar misschien hebben deze vogels al tweemaal twee jongen groot gebracht in dit jaar. Ze houden niet van een groote huishouding op eens, maar daarom hebben ze dan ook meermalen per jaar kinderen, evenals men dit bij de tamme duiven vindt, die hierdoor toch een groote nakomelingschap krijgen.

We zullen hiermede onze excursie besluiten en van den zomer afscheid nemen. De zomer van 1907 heeft ons in menig opzicht teleurgesteld door zijne vele winderige en gure dagen; maar toch zijn wij hem nog in menig opzicht dankbaar voor veel goeds, dat hij schonk. Bovendien ontdekt de waarnemer dikwijls bij dergelijke afwijkingen zaken, die hij niet zou zien, wanneer elk getijde precies onder dezelfde omstandigheden en voorwaarden voorbijging. En ook die afwisseling heeft hare eigenaardige bekingen.

Onze vierde excursie hopen we te houden in den laten herfst of in het begin van den winter. 't Zal ons blijken, dat de natuur ook dan niet arm en doodsch is, maar nog veel geeft te aanschouwen en te ontdekken.